

ונתת מהודך עליו

מים ראשונים: כבר נדרשנו לנושא המרתק של העברת שרביט המנהיגות ממשה ליהושע בדברינו ['פקוד ה' איש על העדה](#) בפרשה זו לפני מספר שנים וכן בדברינו [עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה](#) בפרשת וילך. הפעם נרצה להאיר את הנושא מהביטוי "ונתת מהודך עליו" שהוא חלק מהציווי למשה על חניכת יהושע. אתה משה, צריך לתת למנהיג החדש מהודך ומהילת המנהיגות שלך, ויש לך נימוק פשוט, כפי שהפסוק להלן מבאר: למען ישמעו (אליו) בני ישראל.

ויאמר ה' אלמשה קחלך אתיהושע בןנון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו: והעמדת אותו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצוית אתה אותו לעיניהם: ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל: (במדבר כז יח-כ).

רש"י דברי הימים א כט כה – הוד, הדר, חן המלכות

ויתן עליו הוד מלכות – פתרון: נתן עליו חן מלכות, דוגמא: ² "ונתת מהודך עליו" (במדבר כז כ) – שהכל אמרו הגון זה. ובדניאל (יא כא) כתיב: "וְעָמַד עֲלֵינוּ נִבְּזָה וְלֹא־נִתְּנוּ עָלֵינוּ הוֹד מְלָכוֹת".³

רשב"ם בראשית מט ח – יהודה זוכה להוד המלכות

יהודה אתה יודוך אחיך – המפרש ישבחוך אחיך. שטות בידו.⁴ אלא, לפי שגינה את הראשונים ונטל מלכות מראובן ופיזר שמעון ולוי, אמר ליהודה: אבל אתה, יתנו לך אחיך הוד מלכות. כמו שמוכיח סוף הפסוק: "ויתתחו לך בני אביך". וכן: "ונתתה מהודך עליו" – תן לו משירותך בחיך. וכן בדניאל: "ולא נתנו עליו הוד מלכות". וכן בשלמה כתיב הוד מלכות: "ויתן עליו הוד מלכות" בדברי הימים. יודוך, ימליכוך. כמו יהודוך.⁵

אבן עזרא במדבר כז כ – יאמינו ביהושע ויכבדוהו

ונתת מהודך – לחלוק לו כבוד לפני ישראל. למען ישמעו – כי הם כבר האמינו בך, וכאשר יראו שאתה כבדתו כן יכבדוהו, כי ילכו אחרי מעשיך.⁶

¹ לאחר שמש פונה לקב"ה ומבקש: "פקד ה' אלהי הרוחת לכל בשר איש על העדה: אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' בצאן אשר אין להם רעה". (ומדרש במדבר רבה כא יד מוסיף שמש חשב שבניו ירשו אותו), עונה לו הקב"ה, האיש שאתה מבקש הרי הוא כאן לידך ואתה מכיר אותו היטב: יהושע תלמידך ומשמך אשר לא מש מן האוהל. וכדברי מדרש במדבר רבה כא יד: "יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך. הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות. הואיל והוא שרתך בכל כוחו, כדאי הוא שישמש את ישראל". על כך הרחבנו, כאמור בדברינו ['פקוד ה' איש על העדה](#) בפרשה זו בשנה האחרת. הפעם, נרצה להתמקד באופן חניכת יהושע ובפרט בביטוי "ונתת הודך עליו". נראה שבפסוקים אלה הקב"ה אומר למשה: הרבה תלוי גם בך, בעין הטובה שתיתן ליהושע בחניכה-ברצון הכנה שתיתן לו, ולא רק בצנעה בינך ובינו, אלא בפומבי, לפני העדה וראשיה.

² בלשוננו היום: דוגמת, או כמו או כגון.

³ מהפסוק "הוד מלכות" שנאמר לגבי שלמה, לומד רש"י שגם ההוד בפרשת שלנו, "ונתת מהודך עליו", הוא מלכות. ואת המשך דברי רש"י "שהכל אמרו הגון זה" יש להבין: הכל יאמרו הגון הוא יהושע וראוי למלכות. ראו הביטוי "הגון למלכות" במקומות רבים במדרש (יבמות עו ע"ב, סוטה יא ע"א, סנהדרין ע"ב ועוד). האזכור שרש"י מביא מספר דניאל הוא על דרך השלילה, שמלך הצפון הנזכר שם (מלכות יוון עפ"י הפרשנים) לא יזכה להוד המלכות (ראו שם גם: "והחזיק מלכות בחלקלקות"). אגב אזכור זה, ראו פסוק קודם בדניאל שם, הביטוי "נוגש הודך מלכות" והרי לנו הוד וגם הדר ועפ"י רש"י גם החן בהקשר למלכות. כך או כך, נתינת ההוד ממשה ליהושע היא התחלת העברת הנהגת העם (המלכות), עוד בחייו של משה. וכבר הערנו מספר פעמים שגם למשה וגם ליהושע היה, לפחות בעיני המדרש, מעמד של מלך (משה – ויהי בישראל מלך, יהושע – בכור שורו הדר לו, שנראה להלן).

⁴ למה שטות? כי "יודוך" מקפל בתוכו הרבה יותר מדברי שבח והערכה. ראו בראשית רבה צו ו על הפסוק: "יהודה אתה יודוך אחיך – אחיך מודים בך, אמך מודה בך, אני בעצמי מודה לך. אמר רבי שמעון בן יוחאי: יהיו כל אחיך נקראין על שמך. אין אדם אומר ראובני אני, שמעוני אני, אלא יהודי אני"? נשאיר את המדרש לפרשת ויחי ונתקדם עם כאן עם פירוש רשב"ם.

⁵ ברכת יעקב ליהודה שנותנת לו את המלכות ("לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו") נזכרת כבר בפרשת ויחי, בפסוק: "ויתתחו לך בני אביך", אבל השם יהודה, המקפל בתוכו את המלכות, בא מפרשתנו (ולאחריה הפסוקים מדברי הימים ומדניאל שכבר רש"י הביא לעיל). "ונתת מהודך", הוא המלכות, הוא השם המחודש שנותן יעקב ליהודה, במשמעות שונה מהשם שנתנה לו לאה אמו ברגע לידתו: "הפעם אודה את ה'". יודוך הוא יהודוך. והוד-מלכות זה הוא גם שירות בלשון רשב"ם (שר"ה = שר"ת?) וכל זה עוד בחיי משה. אבל מי קיבל את המלכות ממשה? יהושע שהוא משבט יוסף דווקא! זה שמש עתיד לברך: "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרני", אותו [הראם](#) שראינו בברכת בלעם בשבת שעברה. מלכות יהודה המובטחת מפי יעקב תחכה כמה שנים טובות. תקדים לה מלכות שבטי יוסף: יהושע שבא משבט אפרים שהומלך ע"י משה ושאל שבא משבט בנימין והומלך ע"י שמואל.

⁶ ובדומה לך מפרשים בעלי התוספות: "ונתת מהודך עליו. שתכבדוהו בפניהם כדי שיכבדוהו. הרי לך שיצא לפניהם כמו ששאלת". ובה נענתה בקשתו של משה למנות איש "אשר יצא לפניהם" והעם יסמוך על בחירתו. אלא שבין השיטין של דברי אבן עזרא עולה השאלה: האם מעבר לכבוד שהעם ייתן כעת ליהושע – כבוד שבא בעקבות נתינת ההוד – יהיה לעם גם את האמון ביהושע כפי שהיה עם משה. מדוע מסיים אבן עזרא את דבריו: "כי ילכו אחרי מעשיך", היינו מעשיו של משה ולא "אחרי מעשיו" של יהושע?

ספרי במדבר פיסקא קמ – יהושע מורה לצד משה

"וויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון" - קח לך את שבלבך, קח לך מה שבדוק לך. ועליו מפורש: "נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדונו יכובד" (משלי כז יח). "איש אשר רוח בו" - שיכול להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד: "וסמכת את ידך עליו" - אמר לו: משה, תן לו תורגמן ליהושע להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחיך. כשתפטר מן העולם לא יהיו ישראל אומרים בחיי רבו לא הורה ועכשיו הוא מורה.⁷ מיד העמידו מן הארץ והושיבו אצלו על הספסל. רבי נתן אומר: כיון שהיה יהושע נכנס, היה משה משתיק את התורגמן עד שנכנס וישב במקומו.⁸ "ונתת מהודך עליו" - ולא כל הודך. נמצינו למדים: פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה.⁹

מסכת בבא בתרא דף עה ע"א – האמנם בושא וכלימה?

... כיוצא בדבר אתה אומר: ונתתה מהודך עליו - ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושא, אוי לה לאותה כלימה.¹⁰

רבי בחיי בן אשר במדבר כז כ – מדרגות נבואה שונות

ונתתה מהודך עליו. תחלוק לו כבוד כנגד כל ישראל. ודרשו רז"ל: (בבא בתרא עה א) "מהודך", ולא כל הודך, פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה. והמשל הנפלא הזה בא להורות על מדרגת הנבואה של כל אחד ואחד.¹¹ כי מדרגת נבואת משה, בשם המיוחד שהוא כוח החמה. ומדרגת נבואת יהושע, בכבוד שהוא כוח הלבנה.¹² והנה

יש כאן אולי טעות ושיבוש של המעתיקים וצ"ל "מעשיה" ולא "מעשיך". אבל גם דבריו של אבן עזרא "כי הם כבר האמינו בך", אשר מזכירים את המעשה הגדול של קריעת ים סוף עליו נאמר: "ויאמינו בה" ובמשה עבדך, מעוררים את השאלה אם נתינת ההוד (וההדר) הם מספיקים? ככל שמשא יעשה לטובת יהושע, ככל שהמנהיג הנוכחי יאמץ את המנהיג הבא, האם אין הוא זקוק למעשים משלו על מנת שיינתן בו אמונה? האם אין יהושע זקוק "לקריעת ים סוף" משלו? והרמז לפרקים הראשונים של ספר יהושע ברור למדי, כפי שנראה עוד להלן. כך או כך, דברי אבן עזרא אלו משמשים ראש גשר טוב למעבר מפרשני המקרא אל המדרשים.

⁷ כאן יהושע מורה הלכה בפני משה רבו ובתחילת הפרשה פנחס מורה הלכה בפני משה (רש"י מסכת סנהדרין דף פב ע"א) ובפרשה הבאה במלחמת מדין עושה זאת אלעזר (ספרי פיסקא קמ). הדור הצעיר תופס פיקוד עוד בחיי משה ומתחיל להורות ולהנהיג בפניו. ראו דברינו [חילופי דורות ומשמרות](#) בפרשה זו וכן [אלעזר מורה הלכה בפני רבו](#) בפרשת מטות.

⁸ זה מהמדרשים המעטים שמתאר העברת פיקוד אידיילי ומושלמת בין משה ליהושע, עוד בחייו של משה, והגם שהוא דורש את הפסוק: "וסמכת ידך עליו", אפשר שתיאור אידיילי זה מקיים גם את הציור: "ונתת מהודך עליו". ראו בהקשר זה גם הפירוש של מדרש אגדה (בובר) על הפסוק בפרשתנו שנתנת ההוד של משה ליהושע הייתה פשוט הכרזה במחנה: "ונתת מהודך עליו, מהודך ולא כל הודך, שתכריז עליו בכל מחנה ישראל זה ראוי להיות רועה מפי הגבורה, ואין מהודך אלא קולך, שנאמר: הוד נחרו אימה (איוב לט כ). שם זו הכרזה במחנה, וכאן הכרזה והסמכה בבית המדרש – "הוד" משתלב עם "הד". מדרש נוסף המתאר העברת פיקוד אידיילי, עוד בחיי משה, מצוי באוצר המדרשים (אייזנשטיין) משה עמוד 366: "יצאה בת קול ואמרה למשה: אין לך חיים אלא חמש שעות בלבד. מיד צעק משה ואמר ליהושע: שב כמלך בפני העם! ודרשו שניהם כאחד בפני כל ישראל, ונדמה להם פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. משה קורא ויהושע מפרש מקרא, שהיה משה קורא ויהושע קורא ומשה מפרש ולא היה עליהם חלוקה זה על זה, ונמצאו דבריהם מכוונים כאחד, ודומים כחורזי מרגליות של מלכים ועליהם אמר שלמה: דברי חכמים כדברונות וגו' היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני וגו'".

⁹ נראה שבמשפט האחרון, עושה המדרש נסיגה אם לא תפנית חדה. "פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה" – ההוד שעבר ממשה ליהושע לא הכיל אנרגיה משלו! ראו בדומה הדרשה הבאה מתוך קובץ אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד שנו: "אמר הקב"ה למשה, קרא את יהושע תלמידך עשה לו כבוד לעיני כל ישראל. ונתת מהודך עליו ולא כל הודך, מלמד שפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע, למה אתן ליהושע כל הכבוד הזה? השיב לו הקב"ה: כי הוא יעבור לפני העם הזה. שמא יאמרו ישראל: בפני משה לא הורה ואחר מיתת רבו הוא מורה הוראות. השיב משה ואמר: רבש"ע, מארבעים שנה עד עכשיו הייתי אני מורה הוראות עכשיו איני מורה? ובכה וצעק ונשמע קולו בכל מחנה ישראל". האם בכל זאת ניתן לשלב ולראות את מדרש ספרי כדרשה אחת? ראו ספרי זוטא פרק י שהשוואה זו היא גם של אהרן ביחס למשה, בפי יתרו: "כך היה יתרו מחשב ואומר: וכי מה הנר הזה בין חמה ללבנה? משה חמה ואהרן לבנה, מה אור יש לי ביניהם?" האם ראה יהושע מראש מה שראה יתרו?

¹⁰ מדרש זה בולט בהקצנה שהוא עושה לביטוי: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, עד כדי: אוי לה לאותה בושא, אוי לה לאותה כלימה! ראו פירוש רשב"ם בגמרא שם: "אוי לה לאותה בושא - שבזמן מועט נתמעט הכבוד כל כך. שהרי יהושע היה נביא ומלך כמשה ולא יכול להגיע לכבודו". ראו גם פירוש מהרש"א בגמרא שם שמנסה לרכך את הביטוי ולומר שהוא נאמר על מי שלא זכה לא לזה ולא לזה, בפרט בהקשר ובהשוואה לדרשה השכנה שם על הצדיקים שנכווים כל אחד מחופתו של חברו בעולם האמת. והדברים צריכים עדיין עיון. עכ"פ, שוב מצאנו דרשות רכות יותר שאמנם יהושע לא כמשה, אבל מי לנו כמשה? ראו למשל ספרי זוטא פרק כז פסוק כ: "ונתת מהודך עליו, מן ההוד שניתן עליך מהר סיני, שנאמר: וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה (שמות לד לה). מלמד שקרנים היו יוצאות מפני משה כקרנים שיוצאות מגלגל חמה". (ראו הדף [כי קרן עור פני משה](#)). יהושע לא עלה להר סיני ועור פניו לא קרן כמשה. אין בכך שום גנות, ולא בושא ולא כלימה. ראו גם פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת פינחס דף קלה עמוד א: "ונתתה מהודך עליו. ולא כל הודך. מיכן אמרו: פני משה כחמה ופני יהושע כלבנה. ולפני אלעזר הכהן יעמוד - מלמד שהיה יהושע צריך לאלעזר ואלעזר צריך ליהושע". משמע, שמכאן ואילך יש הנהגה קולקטיבית, יהושע לא עלה לדבר עם האלהים בהר סיני, יהושע צריך את אלעזר (ומשה לא נצרך לעתים לאהרן?). אולי אפילו עדיף לעם מנהיג שזוהר כלבנה ולא מנהיג בוקק כחמה - מנהיג שאין צורך שישים מסווה על פניו. מנהיג שהעם לא ירא מלהביט בו והוא מבטי בהם ולא קשה לו לראות את העם בשגיגותיו.

¹¹ של משה ושל יהושע.

¹² ראו ברמב"ם מורה נבוכים חלק שני פרק מה וכן בפרק שביעי משמונה פרקים על המעלה המיוחדת של נבואת משה בהשוואה עם כל שאר הנביאים. ודבריו בסוף הקטע: "כן משה רבינו ע"ה קבל מן שם המיוחד".

זה לנמשל. אבל לענין המשל, כשם שאור הלבנה לא מצד עצמה הוא, רק מצד החמה שהלבנה מקבלת אורה ממנה, כן יהושע קבל ממשו. וכשם שהחמה מקבלת אורה מצד אחר, ומוזה אמר הכתוב: (בראשית א יד) "ייה מאורות", ולא אמר "ייה אורים" אלא "מאורות", כלומר מקבלי אור, כן משה רבינו ע"ה קבל מן שם המיוחד.¹³

מדרש תהלים (בובר) מזמור כא – ההוד המלא ניתן ליהושע בירדן

"גְּדוֹלַת כְּבוֹדוֹ בְּיִשְׁוּעָתָךְ הוֹד וְהָדָר תִּשְׁנֶה עָלָיו" (תהלים כא ו) – הוד של רב, והדר של תלמיד, כענין שנאמר: "ונתתה מהודך עליו" (במדבר כז כ).¹⁴ מהודך ולא כל הודך. והיכן ניתן לו ליהושע? ר' יודן אמר: בירדן ניתן לו. במשה כתיב: "וייראו מגשת אליו" (שמות לד ל), וביהושע כתיב: "וייראו אותו כאשר יראו את משה" (יהושע ד יד).¹⁶

יהושע פרק י פסוק יב – שמש בגבעון דום

אֲזַי יִדְבֹר יְהוֹשֻעַ לַה' בְּיוֹם הַיָּתָה ה' אֶת־הָאֱמֹרִי לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וַיֵּרָח בְּעֶמֶק אֶיִלּוֹן.¹⁷

במדבר רבה טו כה – משה מאציל משלו ואינו חסר

"וַיִּנְרְדְּתִי וַדְּבַרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאֶצְלָתִי מִרְהָרוֹחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׁאָו אֶתְּךָ בְּמִשְׁאֵל הָעָם" (במדבר יא יז) – להודיעך, שיום מנוי הזקנים היה חביב לפני הקב"ה כיום מתן תורה ... – "ואצלתי מן הרוח אשר עליך" – למה הדבר דומה? למלך שהיה לו פרדס ושכר לתוכו שומר ונתן לו שכר השמירה. לאחר זמן א"ל השומר: איני יכול לשומרו כולו לבדי, אלא קבא עוד אחרים שישמרו עמי. אמר לו המלך: לך נתתי את הפרדס כולו לשומרו, וכל שכירות שמירתו לך נתתי. ועכשיו אתה אומר: הבא לי עוד אחרים שישמרו עמי! הריני מביא אחרים שישמרו עמך, וְהָיִי יודע שאין אני נותן להם שכר שמירה משלי, אלא מתוך שכר שנתתי לך משם הן נוטלין שכרם. כך אמר לו הקדוש ב"ה למשה כשאמר: "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני" (במדבר יא יד). אמר לו הקב"ה: אני נתתי בך רוח ודעת לפרנס את בני, ולא הייתי מבקש אחר, כדי שתתייחד אתה באותה

¹³ היוונים הקדומים וכנראה גם הבבלים ואחרים שעסקו בצפיות אסטרונומיות ידעו שהירח הוא כוכב כבי ואין לו אור משלו והוא מקבל את אורו מהשמש. שהרי אחרת איך ניתן להסביר את השינוי התכוף באורו שמתמעט ומתרחב מידי חודש בחודשו. איננו יודעים אם ידע זה זלג גם לחז"ל שדרשו בבראשית רבה על המאור הגדול והמאור הקטן שמיעט עצמו. עכ"פ, בתקופה מאוחרת כמו מאה 13 בה חי רבי בחיי בן אשר, וודאי שידעו זאת ואי לכך מקבל הביטוי "פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה", משמעות חדשה עם גילויי המדע, אולי מעבר למשמעות של מי שטבע ביטוי זה. ראו גם בפירוש הזהר לפרשת ויחי: "ודאי לית לה נהורא לסיהרא מגרמה אלא מה דהיב לה דיהיב לה שמשא" – ודאי שאין לירח אור משלו אלא מה שנותנת לו השמש. ורבי בחיי סבור שגם החמה "מקבלת אורה מצד אחר", האם הוא משקף כאן שיטה אסטרונומית עתיקה שגם לאור השמש יש מקור חיצוני?

¹⁴ פרק כא בתהלים מתאר את גדולת המלך שמולך בחדס אלהים. ראו גם תהלים עב. ולעיל כבר הזכרנו שגם למשה וגם ליהושע היה מעמד של מלך.

¹⁵ כאן מחדד המדרש את ההבדל בין "הוד" שהוא דרגה גבוהה יותר ובין "הדר" שהוא בדרגה נמוכה יותר. וכך גם בספרי דברים להלן. ובאשר להוד המלכות, ראו גמרא חגיגה טז ע"א שיש איסור להסתכל במלך, אפילו בנשיא משום שכתוב: "ונתת מהודך עליו". אפשר שזה רמז לכך שהמלך מולך בחסדי הקב"ה ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקינא ולכן יש לחלוק כבוד לכל מלכות. ואם כך, אז "הודך" אולי מרמז כלפי מעלה. השוו עם הפסוק בתהלים ח ב: "אשר תנה הודך על השמים".

¹⁶ מה שלא ניתן ליהושע בחיי משה, ניתן לו לאחר שעשה מעשה, לאחר חציית הירדן בכניסה לארץ שמזכירה כמובן את קריעת ים סוף. ראו הערה 6 לעיל על פירוש אבן עזרא וכן דברינו הצצה להפסדה חלופית בשביעי של פסח. גם אם יהושע לא מגיע לקומתו של משה (אולי אין צורך בכך), סוף דבר שהוא זוכה לשלטון מלא ולכניסה לארץ שמשו לא זכה לה. נראה שהמקור למוטיב זה הוא מדרש ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פסקא שנו: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה, מפני מה? כי סמך משה את ידיו עליו. וישמעו אליו בני ישראל - אין לך משמע גדול מזה. ויעשו כאשר צוה ה' את משה - ועדין לא ניתן מוראו עליהם, שנאמר: בעת ההיא גידל ה' את יהושע (יהושע ד יד) - באותה שעה ניתן מוראו עליהם". ראו המדרשים על יהושע שהתעטר בשש עטרות: "הנוי והכח והעושר והחכמה והנשיאות והנבואה". ראו גם מדרש תנחומא פרשת תצוה סימן ט שמפרט שכל מה שאירע למשה אירע גם ליהושע: זה של נעליו זה של נעליו, זה בנה מזבח זה קרע את הים זה קרע את הירדן וכו'. ושאלה לשואבי המים: מי עוד קרע את הירדן? ומי עבר אותו בקפיצה?

¹⁷ הנה, מי שפניו כפני הלבנה עושה מה שמי שפניו כפני החמה לא עשה ועוצר את מהלך השמש והירח! ראו מדרש תנחומא (בובר) פרשת אחרי מות סימן יד שהשמש לא נענתה לציווי זה של יהושע בטענה: "וכי יש קטן אומר לגדול דום? אני נבראתי ברביעי, ובני אדם נבראו בשישי, ואתה אומר לי דום?". אולי בדומה לים שסרב בתחילה להיקרע מפני משה (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דוהי פרשה ד). זו טענה מעניינת של הבריאה כלפי האדם שמבקש לשנות סדרי בראשית! ויהושע עונה שם לשמש: "בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן, אינו אומר לו שתוק! אברהם אבינו הקנה לו הקב"ה שמים וארץ, שנאמר: ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ (בראשית יד ט), ולא עוד אלא שהשתחוית ליוסף, שנאמר: הנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי (בראשית לז ט). יש בכך תזכורת לכוחו של יהושע שבא מיוסף כפי שהזכרנו בהערה 5 לעיל. עד כדי כך גדול המעשה של יהושע שבא מכח הלבנה ומעמיד את השמש, שצריך מדרש תנחומא בפרשת תצוה סימן ט, מדרש שכבר הזכרנו בהערה הקודמת, לחזור ולאזן את משה עם יהושע: "משה העמיד גלגל חמה במלחמת עמלק, שנאמר (שמות יז) והיה כאשר ירים משה ואין ירים אלא לשון שהעמיד גלגל חמה, שנאמר (חבקוק ג) נתן תהום קולו רום ידיהו נשא, ויהושע כן, שנאמר (יהושע י) שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון". האם התלמיד עלה על רבו? האם להדר התווסף גם ההוד במלואו?

גדולה. ועכשיו אתה מבקש אחר! תדע שְׁמִשְׁלִי אינן נוטלין כלום, אלא משלך: "ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם". ואעפ"כ, משה לא חסר כלום. תדע, שלסוף ארבעים שנה אמר לו: "קח לך את יהושע בן נון ... ונתתה מהודך עליו". מה כתיב ביהושע? "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה", למה? "כי סמך משה את ידיו עליו" (דברים לד ט).¹⁸

פירוש רמב"ן במדבר יא יז – הבחנה בין הזקנים ליהושע

... כי הזקנים אשר אמר בהם שהתנבאו לא שמעו דבור מפי השם ולא נראה להם במראה או בחלום, אבל השם מדבר עם משה ומאצילות רוח משה הם יודעים הנבואה ההיא ... וזה טעם "ואצלתי", שאניח אצלי מן הרוח אשר אני שם עליך ושמתי עליהם. ואין זה כענין "ונתת מהודך עליו" (להלן כז כ), כי אצילות בכל מקום לשון עיכוב אצלו, כלשון "וכל אשר שאלו עיני לא אצלתי" מהם (קהלת ב ו), "הלא אצלת לי ברכה" (בראשית כז לו).¹⁹

מסכת בבא קמא דף צב ע"ב – בעל היין ומגיש היין

אמר ליה רבא לרבא בר מרי: מנא הא מילתא דאמרי אינשי: חמרא למריה טיבותא לשקייה?²⁰ אמר ליה, דכתיב: "וסמכת את ידך עליו... למען ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל", וכתיב: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו כל בני ישראל וגו'".²¹

ספרי דברים שנג פרשת וזאת הברכה – כשור וכראם אך בלי ההוד

"בכור שורו הדר לו", מלמד שניתן לו הוד למשה והדר ליהושע. שאילו ניתן הוד ליהושע, לא היה העולם יכול לעמוד בו. "וקרני ראם קרניו", שור כוחו קשה אבל אין קרניו נאות. ראם קרניו נאות אבל אין כוחו קשה. ניתן ליהושע כוחו של שור וקרנו של ראם.²²

שבת שלום

¹⁸ מינוי יהושע ונתינת ההוד עליו הוא המשך, בקפיצה "קטנה" לאחר של קרוב לארבעים שנה, למינוי הזקנים, הסנהדרין הראשון, הנזכר בפרשת בהעלותך. נושא עליו הרחבנו בדברינו [קול אחד וקולות רבים](#). המשותף לשניהם הוא הדגש שהרוח והדעת וההוד שיינתנו לזקנים וליהושע, צריכים לבוא לכתחילה ממשה ולא מהקב"ה, אך בדיעבד משה לא חסר כלום. שם, לא חסר משה לאחר מינוי הזקנים ונשארה רוחו המלאה להסמך את יהושע כאן. ראו במינוי הזקנים במקרא את [אלדד ומידד](#) שהוסיפו להתנבא, את יהושע שמקנא לכבודו של משה ומשה שעונה לו: "ומי יתן כלכם ה' נביאים כִּי־יִתֶּן ה' אֶת־רוחוֹ עָלֵיכם". גם כאן, באים המדרשים ומדגישים, למרות המדרש לעיל על שומר הפרדס, שאחרי נתינת ההוד ליהושע, לא חסר משה דבר. ראו ספרי זוטא פרק כז פסוק כ: "מהודך ולא כל הודך. למה משה דומה? לאבוקה שהיא דולקת ודלקו ממנה כמה נרות, אבל אורה של אבוקה לא חסרה כלום. כן לא היתה חכמתו של משה חסרה כלום". וכן הוא במדרש במדבר רבה כא טו: "וסמכת ידך עליו – כמדליק מנר לנר. ונתת מהודך עליו – כמערה מכלי לכלי". למה חשוב למדרש להדגיש שהנאות, משה, לא חסר כלום מנתינתו? אם מדובר במנהיגות ושררה, אכן המנהיג החדש מפחית בסופו של דבר מהמנהיג היוצא. וכדברי מדרש תנאים לדברים פרק לא יד: "אורכאות אורכאות בראתי את עולמי. וכי חטא היה בידו שלאברהם שנפטר מן העולם? אלא מפני שדחקה ארכי שליחשע דוחקת". אבל ברוח ובנבואה, מדוע שיחסר משה עקב מינוי הזקנים ויהושע? נשמח לקבל תשובות והצעות. עד שתגענה התשובות, ראו דברינו [חדשים גם ישנים – אחרונים גם ראשונים](#) בשיר השירים.

¹⁹ רמב"ן לא מקבל את ההשוואה שעושה מדרש במדבר רבה (תנחומא) בין מינוי הזקנים ומינוי יהושע. רמב"ן מבחין בין אצילות הרוח ובין נתינת ההוד. עפ"י שיטתו, משה אכן נתן מרוחו לזקנים ובה בעת לא חסר דבר, שהרי מכוחו ומאצילותו הם מתנבאים. אבל הוד הוא דבר אחר, את ההוד העביר משה ליהושע גם אם לא את כולו. ומשה, עפ"י רמב"ן אולי כן חסר מההוד שנתן ליהושע. ראו שוב רש"י בו פתחנו, רשב"ם ומדרש תהלים שהוד הוא המלוכה, הוא ההנהגה. וכבר אמרו חכמים בגמרא סנהדרין ח ע"א: "דָּבָר אחד לדור ואין שני דָּבָרין לדור". (וקדרה של שני טבחים – לא חמה ולא קרה", עפ"י עירובין ג א).

²⁰ מהו מקור הביטוי: היין שייך לבעל הבית, אבל את השבח (הכרת הטובה) מקבל מי שמגיש אותו? בגמרא שם מוצגות מספר שאלות דומות לגבי ביטויים שאנשים משתמשים בהם והכוונה בשאלה: "מנא הני מילי"? איננה לחקר מקור הביטוי, איפה וע"י מי נוצר, אלא לנסות למצוא לו סמך במקרא, אם כשיטה לזכירה ואם ע"מ להראות שהכל רמוז כבר במקרא.

²¹ אגב מדרש במדבר רבה ורמב"ן הנ"ל והדיון אם משה חסר משהו בעקבות הסמכת יהושע ונתינת ההוד עליו, ראינו להזכיר גמרא זו שמציגה את הדעה שבעצם הכל מהקב"ה (הוא בעל היין במשל) ומה שנראה שכאילו בא ממשה איננו אלא כמו הקרדיט שנותנים למי שמוזג לך את המשקה במקום לבעל הבית. וזה בניגוד גמור לדעה שמציג מדרש במדבר רבה לעיל.

²² בדברינו [תנועות ראם](#) בשבת שעברה עשינו אפסרה וסיימנו בברכת משה ליוסף בפרשת וזאת הברכה: "בְּכֹר שֹׁרוֹ הָדָר לוֹ וְקָרְנֵי רָאִם קָרְנָיו בָּהֶם עֲמִים יִנָּח וְיָחֲדוּ אֶפְסֵי־אֶרֶץ וְהָם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהָם אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה" (דברים לג יז). והבטחנו שזו תהיה מקדמה לפרשת פנחס בה מצטווה משה למנות את יהושע כיוורש כמתואר בפרק כז פסוקים יח ואילך: "קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחוֹ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו ... וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". ראו גם השימוש בפסוק "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו" לציון סמל השור והראם במטבע שהנפיק יהושע, בראשית רבה לט יא: "ארבעה הם שיצא להם מוניטין בעולם ... יהושע ... יצא לו מוניטין בעולם: שור מיכן וראם מיכן על שם: בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו". סוף דבר, גם אם זכה יהושע לכוחו של השור ולנוי קרני הראם, לא זכה להוד המלא של משה, רק להדר. ואולי זה פשר הסוף הלא ברור של ספר יהושע, שהמשכו בתחילת ספר שופטים, של אי השלמת ההתנחלות בארץ ישראל. ראו סוף פרק כא ביהושע, נאום יהושע בפרק כג ופרק ב בספר שופטים.

מחלקי המים

מים אחרונים 1: סביב מדרש ספרי קמ לעיל וגמרא בבא בתרא דף עה ע"א – הערות שוליים 8,9,10 – עוררנו את השאלה אם ניתן לשלב את האמירה "פני משה כפני החמה, פני יהושע כפני הלבנה" עם הדרשות המתארות באור אידילי את העברת התפקיד ממשה ליהושע? האם ניתן לקרוא את ספרי קמ כדרשה אחת ברצף וללא מתח פנימי? האם הדרשה "אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה" יכולה גם היא להשתלב? שאלנו ולא הצגנו תשובה ברורה. נראה לנו להציע כאן את הדרך הבאה – אכן יש מתח בין שתי הגישות. יש כאן דיסוננס קוגניטיבי. נזכור את קהל השומעים שהוא נשוא הדרשה העיקרי. הדרשן מדבר אל אנשי דורו ומנסה להעביר להם מסר מסוים. נכון, יהושע איננו משה, יפתח איננו כשמואל וכו'. כל דור וההנהגה שלו. ראו קהלת רבה א ד: "ר' אבא בר כהנא ואמרי לה בשם ר' אדא בר חוניא: יהיה בעיניך דור שבא, כדור שהלך. שלא תאמר: אילו היה ר' עקיבא קיים, הייתי קורא לפניו; אילו היו ר' זירא ור' יוחנן קיימים, הייתי שונה לפניהם. אלא, דור שבא בימך וחכם שבימך, כדור שהלך וחכמים הראשונים שהיו לפניך. א"ר יוחנן: ... שקל הכתוב שלשה קלי עולם עם שלשה גדולי עולם ללמדך שבית דינו של ירובעל גדול וחשוב לפני הקדוש ברוך הוא כבית דינו של משה, ובית דינו של שמשון כבית דינו של אהרן, ובית דינו של יפתח כבית דינו של שמואל, ללמדך שכל מי שנתמנה פרנס על הציבור אפילו הוא קל שבקלים הרי הוא כאביר שבאבירים הראשונים, ... מלמד שהשופט שבדורך הרי הוא בזמנו כשופט שהיה בימים הראשונים, ... אמר ר' שמעון בין לקיש: אין לך לשמוע אלא שופט שבדורך".

מים אחרונים 2: בשבת זו מתחילים סבב נוסף של לימוד פרקי אבות (יש מנהגים שונים בנושא זה), וסימנך נפ"ש, פרשות: נשא, פנחס ושופטים (חוץ משבת ראשונה שלאחר הפסח), בהן מתחיל סבב חדש. המשנה הראשונה במסכת, פרק א משנה א, [עליה הרחבנו בפרשת שמיני](#), היא: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים וכו'". המתארת את שרשרת מסירת התורה מדור לדור ומתקופה לתקופה. בא מדרש אבות דרבי נתן (נוסח א פרק א), אשר כידוע מרחיב ומבאר את מסכת אבות, ואומר: "יהושע קבל ממשה, שנאמר: ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל (במדבר כז כ): זקנים קבלו מיהושע, שנאמר: ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים ... שופטים קבלו מזקנים, שנאמר: ויהי בימי שפוט השופטים וכו'". ראו שם. החוליה הראשונה בשרשרת המסירה מתמצית בנתינת ההוד ממשה ליהושע. והרי לנו צירוף אירועים מיוחד בלוח השנה מדוע מתחיל סבב נוסף של קריאת מסכת אבות דווקא בפרשת פנחס.